

in the criminal process. Signs of criminal procedural safeguards must include: 1) mandatory statutory, 2) the connectivity of the procedural status (rights and duties) participants in criminal proceedings, 3) systemic. In this article analyzed categories such guarantees activities of the investigator in the criminal proceedings, as autonomy and independence. Speaking of procedural investigative independence, taking into account the specifics of its legal status, of course there can be no talking about its independence in the proper sense of the word, because that would be tantamount to deprivation of his official status, cancellation of his subordination to anyone. At the same time, the procedural autonomy and independence of the investigator does occur within the limits procedural form provided by the current criminal procedural law. By providing procedural guarantees of independence established investigator must include criminal procedural law procedure preliminary investigation, prohibition of interference in the investigator's people who do not have that authority, special order imposing disciplinary responsibility and dismissal legal guarantees of the investigator needs further improvement, which will be used to ensure real independence of judicial investigator. These tasks can be done only with proper legal regulation of the legal status of the investigator in the criminal proceedings and the powers of the head of the criminal investigation and prosecutor. Examines existing problems of implementation of guarantees activities of the investigator and suggests ways to address them.

Keywords: *investigator, criminal procedural guarantees, independence of the investigator, the investigator independence.*

Надійшла до редакції 24.12.2013

Іваниця А.В.

ад'юнкт

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.98 : 343.343.3

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Висвітлено деякі аспекти криміналістичної характеристики вбивства через необережність. Розглянуто особу злочинця як елемент криміналістичної характеристики вбивства через необережність, а також її зв'язок з іншими елементами.

Ключові слова: *вбивство через необережність, криміналістична характеристика, особа злочинця, осудність.*

Постановка проблеми. Для формування концепції криміналістичної характеристики вбивств через необережність та розробки методики їх розслідування важливу роль відіграє дослідження особи злочинця. Вивчення особи злочинця є однією з важливих дій працівників правоохоронних органів, що в подальшому забезпечує усунення причин та умов вчинення злочинів, рецидивів тощо. Відомості про особу злочинця як елемента криміналістичної характеристики злочину складають ті дані, які можуть допомогти для визначення ефективного шляху розшуку та викриття злочинця. Слід зазначити, що особа злочинця – це широке поняття, яке включає в себе сутність особи, комплекс ознак, що її характеризують, її моральний та

духовний світ у взаємодії із соціальними та індивідуальними життєвими умовами, які тією чи іншою мірою вплинули на вчинення злочину.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Серед науковців, які у своїх роботах розглядали питання особи злочинця, слід назвати таких: В.В. Агафонов, В.П. Анциферов, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Іщенко, О.М. Колесніченко, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, М.І. Панов, М.І. Порубов, М.В. Салтєвський, В.Ю. Шепітько, О.Г. Філіппов, М.П. Яблоков та інші. Але в їх роботах особа злочинця у справах стосовно вбивств через необережність як елемент криміналістичної характеристики тільки згадувалася. Потрібно зазначити, що наше дослідження є комплексним підходом до вивчення даної проблеми крізь призму вивчення різних думок науковців та емпіричного матеріалу.

Метою даної статті є дослідження особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики вбивства через необережність, а також визначення її взаємозв'язків з іншими елементами.

Для досягнення зазначеної мети нами поставлено такі завдання:

- 1) дослідивши особу злочинця у справах про вбивства через необережність, сформулювати її загальну характеристику;
- 2) визначити її взаємозв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики вбивств через необережність.

Виклад основного матеріалу. Особа злочинця, як писав О.М. Колесніченко, поняття широке, охоплює складний комплекс ознак, що його характеризують, у тому числі її моральний та духовний світ, взаємодію із соціальними та індивідуальними життєвими умовами, які певною мірою вплинули на вчинення злочину [8, с. 38].

Маса злочинів залишається нерозкритою лише з причин невиявлення реальних злочинців та наступного викриття їх у встановленому законом порядку. Як вказують вчені, розробка проблеми особи злочинця має важливе значення не тільки для розвитку науки, а й для практичної діяльності правоохоронних органів [1, с. 112]. У практичній діяльності з розкриття і розслідування злочинів, призначення і виконання покарання, профілактики злочинності урахування особистісного фактора відіграє майже вирішальну роль, що виявляється в таких основних напрямках: у статистичному аналізі злочинності за особою злочинця; при вивченні особи підозрюваного й обвинуваченого під час попереднього розслідування кримінальної справи і встановленні причин та умов, що сприяли вчиненню злочину; в діяльності судів при призначенні покарання; у діяльності працівників кримінально-виконавчої системи під час відбування засудженими покарання (особливо у вигляді позбавлення волі); в оперативно-розшуковій діяльності.

Ті риси, що характеризують злочинця, знаходять своє виявлення передусім у його поведінці, що передуює вчиненню злочину. Ці риси, про що доречно зазначає Б.С. Волков, зазвичай полягають у ставленні до праці, навчання, своїх обов'язків, суспільства, колективу, інших осіб, виявляється при поведінці в сім'ї, побуті тощо [5, с. 45]. Що ж до рис, які характеризують особу злочинця, то в юридичній літературі висловлюються різні точки зору щодо їх кількості та змісту.

Слід зауважити, що в цілому необережні злочини, хоча і мають глибокі соціальні корені, але конкретна дія найчастіше має ситуативний характер, коли настання тяжких наслідків залежить від чисто випадкових обставин, а особі винного хоча і притаманні антисуспільні погляди, зв'язок їх із наслідками, що настали, віддалений. Суспільна небезпека, як властивість особи злочинця, як вважають вчені, полягає в реальній загрозі вчинення нею нового злочину [9, с. 73]. Саме тому осіб, які вчинили вбивство через необережність, слід характеризувати як осіб, що мають не антисуспільну установку поведінки, а як людей з асоціальною спрямованістю поведінки, які мають «соціально-пасивний» тип антисуспільної орієнтації. Безумовно, такі характеристики неоднаково виражені у різних необережних злочинців, що і дає підставу типізувати необережних злочинців. Так, П.С. Дагель, правильно підкреслюючи необхідність виділення необережних злочинців у самостійну класифікаційну категорію, пропонує розподілити їх на такі три групи:

1) випадкові необережні злочинці, які вперше вчинили необережні злочини, порушили правила обережності несвідомо під впливом сприяючої або навіть провокуючої ситуації або ж особливого психофізіологічного стану (афект, втома, хворобливий стан); вони позитивно характеризуються і раніше правопорушень не вчиняли (близько 50% осіб);

2) нестійкі необережні злочинці, які вперше вчинили необережні злочини в нормальній або навіть перешкоджаючій ситуації, порушили правила обережності свідомо, а не вимушено, які не характеризуються позитивно, які раніше не допускали правопорушень, у тому числі й порушень правил обережності (близько 30-40% осіб);

3) злісні необережні злочинці, які раніше засуджувалися за вчинення злочинів, а також які допустили особливо злісні порушення правил обережності при загальній негативній спрямованості особи (близько 10-15% з числа засуджених за необережні злочини) [2, с. 27].

Першому типу необережних злочинців притаманні такі якості як авторитарність, самовпевненість, безапеляційність, жорстокість, другому типу - бажання мінімізувати інтелектуальні, вольові і фізичні намагання у відповідній діяльності (інтелектуальна, емоційна і фізична лінь). Є і третій тип необережних злочинців. У них превалює неадекватна самооцінка при прийнятті на себе певних обов'язків, пов'язаних з дотриманням норм безпеки. Типологія необережних злочинців не тільки дає можливість зрозуміти причини значно меншої, порівняно з умисними, караності необережних злочинів і доцільність виділення спеціальних колоній-поселень для відбуття покарання в більшості випадків засудження за необережні злочини, але вона повинна бути врахована і при індивідуалізації відповідальності та покарання за цими злочинами. Кримінологічна класифікація необережних злочинців має також велике значення для виявлення причин і умов цих злочинів і сприяє їх профілактиці [6, с. 52].

Сутність особи злочинця, як елемента криміналістичної характеристики вбивств через необережність, полягає у розгляді людини як певної системи, властивості та ознаки якої знаходять відображення в навколиш-

ньому середовищі та використовуються під час розслідування хуліганства. Серед таких властивостей людини М.В. Салтевський виділяв фізичні, біологічні та соціальні [7, с. 422]. У свою чергу, В.Ю. Шепітько зазначив, що особа злочинця має певні дані демографічного характеру, деякі моральні якості та психологічні особливості [10, с. 258].

На підставі вищевикладеного вважаємо, що дані про особу, що вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 119 КК України, складаються з таких властивостей: 1) біологічні та фізичні; 2) соціально-демографічні; 3) моральні та психологічні.

На нашу думку, фізичні та біологічні властивості не визначають осіб злочинців, що вчиняють злочини, передбачені ст. 119 КК України. Адже складно визначити залежність між певними фізичними (наприклад, зростом) або біологічними (наприклад, особливостями почерку) властивостями та особою, яка вчиняє вбивство через необережність. Особі для вчинення досліджуваного злочину не обов'язково мати відповідну фізичну силу або володіти певними біологічними ознаками.

Властивості осіб, схильних до вчинення вбивств через необережність визначають відомості соціально-демографічного характеру. Тож зосередимося більш детально на цих особливостях особи злочинця у вбивствах з необережності. Однією з таких ознак є статевая приналежність.

Аналіз судово-слідчої практики свідчить, що переважна більшість фактів вчинення вбивств через необережність вчиняється особами чоловічої статі (за матеріалами вивчених нами справ питома частка жінок склала лише 12%). Зазначені відомості працівниками органів внутрішніх справ можуть бути використані з різною метою. Зокрема, при висуненні та перевірці версій, розшуку злочинців тощо. Так, у першу чергу мають бути зроблені припущення про причетність до вчинення злочину розглядуваної категорії чоловіків, якщо певні фактори не будуть вказувати на причетність жінки.

Також важливою є вікова характеристика особи злочинця. Вивченням кримінальних проваджень з'ясовано кількість злочинів, вчинених певною віковою категорією, зокрема: особи віком з 14 до 16 років вчиняють 3% даних злочинів; з 16 до 18 років – 7%; з 18 до 25 років – 36%; з 25 до 35 років – 33%; з 35 до 45 років – 17%; понад 45 років – 14%. Мінімальна вікова межа, на нашу думку, пояснюється тим, що молоді люди у такому віці дуже часто є самовпевненими, зухвалими, мають почуття своєї неперевершеності та вдалості, які дозволяють їм уникнути небезпечних наслідків своєї поведінки.

Так, винний у спричиненні смерті пішоходу внаслідок наїзду автотранспортним засобом К. на допиті пояснив, що він був переконаний у тому, що йому на дорозі щастить, він керує відмінним автомобілем і в нього є достатній стаж водія, щоб уникнути можливих аварій. Як бачимо, К. керувався власною недисциплінованістю, безтурботністю, зневагою правилами обережності, а з погляду емоційно-вольового – підвищеною емоційністю, недостатньо реалістичним підходом до оцінки своїх життєвих цілей і можливостей.

Освітній рівень осіб вказаної категорії демонструє наявність у них здебільшого середньої спеціальної та вищої освіти. Так, за матеріалами кримінальних справ, 26% обвинувачених за ст. 119 КК України мали середню спеціальну освіту, 63% – вищу або дві вищі освіти, 11% – загальну середню освіту.

Важливим для розслідування також є встановлення місця проживання злочинця стосовно місця суспільно небезпечного діяння. Переважає твердження, що більшість злочинів вчиняються місцевими мешканцями. Воно є вірним і стосовно злочину, кваліфікованого за ст. 119 КК України. За результатами аналізу кримінальних проваджень ці злочини вчиняють: місцеві жителі – 81% злочинців; іншої області (регіону) України – 19%; іншої держави – 0%.

Зазначені дані визначають дії працівників міліції, що мають бути спрямовані на пошук злочинця, здебільшого місцевого мешканця, у межах міста.

Також важливим для встановлення є стан осудності злочинця. Вивченням кримінальних проваджень встановлено, що на обліку: у психоневрологічному диспансері знаходилося 4% злочинців; наркологічному – 8%. Дослідження А.Г. Корчагіна та І.М. Резніченка свідчать про те, що психічний стан осіб, які вчинили необережні злочини, в цілому можна визначити такими характеристиками: напруженість – 15%, розпач – 35%, стрес – 18%, сильна перевтома – 4%, недосвідченість – 2% [4, с. 105].

Велика кількість досліджуваної категорії злочинів вчиняється у стані сп'яніння. Знаходження у стані сп'яніння, ейфорії призводить до зменшення контролю особи над собою, поведінкою та вчинками. Цей стан для певної кількості злочинців є поштовхом до дій. Аналізом слідчої практики встановлено, що на момент вчинення злочинці знаходилися у стані сп'яніння: алкогольного – у 43% випадків; наркотичного, психотропного – 16%.

Відомості про велику кількість вчинених необережних вбивств у стані алкогольного сп'яніння свідчать про низький рівень боротьби із самогоноварінням та порушенням правил торгівлі алкогольними напоями, загальною проблемою поширення алкоголізму в країні. Можна з великою долею упевненості сказати, що така робота фактично взагалі не ведеться.

У міській та сільській місцевостях спиртні напої є доступними для будь-кого і в будь-яку пору доби. Окрім самогоноваріння, розповсюджено виготовлення та збут інших алкогольних сурогатів. Такі факти своєчасно не виявляються, а винні до відповідальності не притягаються, і, більше того, нерідко стають жертвами злочину.

Типовим прикладом цього є вбивство К. у Франківському районі м. Львова. Потерпіла у власній квартирі займалася виготовленням саморобної горілки, яку продавала особам, що зловживали спиртними напоями, вели антигромадській спосіб життя. Ввечері 06 лютого 2004 р. непрацюючі Ч. та П., перебуваючи у стані сп'яніння, з хуліганських спонукань підпалили будинок К., яка в той момент в ньому знаходилася. Внаслідок підпалу К. загинула.

Однією з обставин, що характеризують особу злочинця, є наявність попередньої судимості. Вивченням матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що раніше були засудженими 11% від загальної кількості осіб. При цьому із вказаних осіб жодна за ст. 119 КК України раніше засуджена не була. Як висновок, перевірка по обліках осіб раніше засуджених за злочини, кваліфіковані за ст. 119 КК України, не буде мати достатньої ефективності.

Тобто матеріали кримінальних проваджень засвідчують подружній статус винної особи, відсутність судимостей, мешкання у селі, районному центрі, в цілому ведення нею законослухняного способу життя.

Однак, окрім зазначених рис, слід зазначити, що є також неординарні випадки необережних вбивств, в яких криміналістична характеристика особи злочинця істотно відрізняється від зазначеного випадку. Наприклад, огляд судової практики свідчить, що близько 2% необережних вбивств вчиняються особами під час виконання певних робіт або на полюванні. Так, в якості прикладу можна навести такий випадок. Л., спільно з бригадою некваліфікованих працівників, проводив суцільну вирубку вказаної ділянки, де, не пересвідчившись у відсутності сторонніх осіб у зоні валки, почав виконувати роботи щодо знесення чергового дерева за допомогою бензопили, внаслідок чого в зоні падіння дерева опинився працівник, який від удару деревом отримав тілесні ушкодження, що, згідно з висновком експерта, належать до категорії тяжких тілесних ушкоджень та потягли за собою загибель потерпілого.

У таких випадках, як свідчить судово-слідча практика, особа злочинця характеризується такими даними: чоловічої статі, віком 30-60 років, раніше не судимий, з повною середньою або навіть з вищою освітою, працюючий. Щодо необережних вбивств на полюванні чи рибалці, то, окрім зазначеного вище, особа злочинця може також характеризуватися досить високим соціальним статусом.

Існують також непоодинокі випадки необережного вбивства матір'ю своєї дитини. Наприклад, будучи матір'ю свого сина М., на яку покладено обов'язок турбуватися про свою дитину, після вживання значної кількості алкогольних напоїв, знаходячись в кухонній кімнаті будинку, маючи можливість передбачити суспільно небезпечні наслідки своєї поведінки, проявляючи злочинну недбалість, лягла на ліжко поряд з новонародженим сином, де під час сну притиснула своїм тілом малолітнього, в результаті чого з необережності закрила отвір рота та носа, що спричинило механічну асфіксію і виявилось безпосередньою причиною смерті потерпілого [3].

У таких випадках особа злочинця характеризується так: жіночої статі, віком від 14 до 50 років, з середньою або неповною освітою, можливо не судомою, проте особою, що веде аморальне життя та не виконує належним чином материнські обов'язки, здебільшого це особи, які зловживають алкогольними або наркотичними засобами.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна виділити такі особливості злочинця у справах вбивств через необережність: переважна кількість злочинів вчиняється особами чоловічої статі, хоча трапля-

ються також випадки скоєння таких злочинів жінками, раніше не судимими, в цілому законослухняними, проте легковажними, неуважними, подекуди егоїстичними та самовпевненими, особами, які здебільшого перебувають у стані алкогольного сп'яніння, при цьому не маючи мотивів, пов'язаних із вбивством.

Бібліографічні посилання

1. Александров Ю.В. Криминология : курс лекцій / Ю.В. Александров, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К., 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studrada.com.ua/content/криминология-александров-2002р>
2. Дагель П.С. Особенности личности неосторожного преступника / П.С. Дагель // Теоретические проблемы учения о личности преступника. – М., 1979.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/25947596>
4. Корчагин А.Г. Специальная вменяемость (невменяемость) и ее установление в уголовном процессе / А.Г. Корчагин, И.М. Резниченко // Совершенствование правовых мер борьбы с преступностью. – Владивосток, 1986.
5. Личность преступника (уголовно-правовое и криминологическое исследование) / под ред. Б.С. Волкова. – Казань, 1972.
6. Нежурбіда С.І. Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Сергій Іванович Нежурбіда. – Чернівці, 2001. – С.115-120.
7. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. – К., 2005.
8. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский. – К., 1988.
9. Угрехелидзе М.Г. К методологии психологического изучения личности неосторожного преступника / М.Г. Угрехелидзе // Теоретические проблемы учения о личности преступника. – М., 1979.
10. Шепитько В.Ю. Криминалистика : курс лекцій. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х., 2005.

Иваница А.В. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики убийств по неосторожности. Рассмотрены некоторые аспекты криминалистической характеристики хулиганства, а также личность преступника как элемент криминалистической характеристики неосторожного убийства, ее связь с другими элементами.

Ключевые слова: неосторожное убийство, криминалистическая характеристика, личность преступника, вменяемость.

Ivanytsya A.V. Criminal identity as element of forensic description of reckless homicides. The scientific article deals with some aspects of criminalistic characteristic of reckless homicide. The personality of the criminal of the reckless homicide is examined, and its relation with other elements is examined too.

To form the concept of forensic description of reckless homicide and the development of methods to investigate them the research of criminal identity plays an important role. The study of criminal identity is one of the important activities of law enforcement officers, which further provides the elimination of causes and conditions of crime, recurrence, etc. Information about the offender as an element of crime characteristic are those data that can provide information necessary for the most effective search of the person who committed the crime, and later – its exposure.

This study is a comprehensive approach to the study of this problem in the light of the study of scholars' different opinions and empirical material. Actuality of theme is establishing a probable portrait of the person who can commit reckless homicide, and its subsequent use in the detection and investigation of crimes.

Criminal identity encompasses a complex set of features that characterize it. Among

them his/her moral and spiritual world, interacting with social and individual living conditions, which to some extent affected the crime.

In the practice of disclosure and investigation of crimes taking into account personal factors play an important role. It features characterizing the criminal identity, are shown by primarily in his/her behavior prior to the commission of the crime. These features are usually in relation to employment, training, his/her duties, society, group, others, manifested in the behavior of family life and so on. As for the features that characterize the criminal identity, the legal literature expressed different views on their quantity and content.

Keywords: *reckless homicide, forensic description, criminal identity, sanity.*

Надійшла до редакції 23.12.2013

Кононенко Н.О.

здобувач

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.985

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ПІД ЧАС СПОРТИВНО-МАСОВОГО ЗАХОДУ

Висвітлено деякі аспекти розслідування хуліганства, вчиненого при проведенні спортивно-масового заходу. Розглянуто організаційні і тактичні особливості пред'явлення для впізнання при розслідуванні цього злочину.

Ключові слова: *хуліганство, тактичні операції, пред'явлення для впізнання, слідчі дії.*

Постановка проблеми. Випадки порушення громадського порядку та безпеки під час проведення спортивно-масових заходів зовсім не рідкість. Хуліганство є одним з найбільш поширених кримінальних правопорушень, що можуть трапитися в зазначених ситуаціях. Своєчасне та ефективне проведення слідчих (розшукових) дій стає запорукою швидкого виявлення правопорушників. Велика кількість осіб, які можуть бути задіяні у вчиненні хуліганства, зумовлює необхідність проведення пред'явлення для впізнання. У свою чергу, правильна організація і тактика проведення зазначеної слідчої дії збільшить ймовірність швидкого розслідування досліджуваного злочину по «гарячих слідах».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальними питаннями проблем пред'явлення для впізнання займалися такі науковці: Р.С. Белкін, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Іщенко, О.М. Колесніченко, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, М.В. Салтевський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Дослідженням пред'явлення для впізнання під час розслідування хуліганства займалися Ю.А. Віленський, В.П. Власов, М.М. Єфімов, В.І. Захаревський, А.О. Крикунов, М.І. Порубов та ін. Але в їх роботах не приділено достат-